

**ЩОДО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ГЕНЕЗИСУ
АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА
ТА АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОВАДЖЕНЬ**

Міхесв М. В.

ORCID ID: 0000-0002-5384-5985

*аспірант відділу проблем державного управління
та адміністративного права*

*Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

У загальному розумінні адміністративне право безпосередньо пов'язане з регулюванням владної управлінської діяльності держави, яка з'явилася одночасно з виникненням публічної влади. Питання виникнення й еволюції адміністративного процесу необхідно розглядати в контексті загального розвитку адміністративного права. Системне правове регулювання державного управління з'являється тільки з часів Середньовіччя, а точніше – в період абсолютизму. Тоді держава докладно регламентувала життя своїх жителів, визначала способи отримання фінансових коштів, встановлювала форми контролю за громадською моральністю тощо. З часом почали змінюватися форми і методи такої діяльності, зміст відносин держави і громадян тощо. Усі ці процеси безпосередньо пов'язані з формуванням адміністративного права.

Адміністративне право у своєму розвитку пройшло три основні етапи, які в юридичній літературі отримали назви: камералістика, поліцейське право і сучасне адміністративне право, що обмежує вільний розсуд публічної адміністрації у її відносинах з людиною. Кожна з них, відповідно до наявних соціально-економічних умов, виконала функції обов'язкового інструменту щодо прогресивних зрушень у сфері регулювання правових відносин, створила можливості для становлення та існування адміністративного права у його сучасному вимірі.

Для усвідомлення їх ролі в інституалізації цієї юридичної галузі необхідно мати на увазі, що вони не є такими, що послідовно змінюють один одного етапами соціальної практики, але мають різні передумови виникнення і паралельно існували на тривалих відрізках історій. У той самий час, на фазах еволюційних змін між ними збуджувались

інтеграційні зв'язки, які породжували нові властивості стосунків людини з владою. Кінцевим результатом їх взаємодії виявилась нова юридична галузь – адміністративне право.

Камералістика (від нім. Kameralistik, фр. Cameralistique, від пізньолатинської camera – скарбниця) у загальному розумінні являла собою спеціальний цикл адміністративних та економічних дисциплін, які викладалися в європейських середньовічних університетах [1]. Своє найменування вона отримала від камеральних управлінь, що створювалися в середні віки князями, герцогами і королями, які мали велике власне господарство. Для підготовки чиновників і управляючих господарством великих феодалів на особливих факультетах університетів та в спеціальних школах (камеральні школи) викладалися науки, що одержали назви камеральних і охоплювали головним чином гірничу справу, лісове та сільське господарство.

Метою камеральної діяльності було збільшення статків властителя, отримання максимально можливих прибутків. Підвищена потреба у фінансах для утримання двору (держави), чиновництва та військових відіграли визначальну роль у становленні наукових знань і уявлень камералістики. Камеральна наука виробила власні методи дослідження управління та його структурну організацію.

У XVIII ст. бурхливий розвиток науки управління супроводжувався зростанням наукових доробок з проблем управління, які почали набувати практичного характеру. Значна увага приділялася підвищенню ефективності управління з метою посилення та поширення державної влади, підвищення збирання податків і зборів, підтримки господарства і загального добробуту. Знання щодо камеральної діяльності у період феодалізації існували у вигляді управлінських рекомендацій щодо задоволення фінансово-майнових потреб.

З перетворенням управління на важливу правову галузь поступово почалося формування адміністративного права. Воно створювало власну термінологію, правові норми, визначало форми і методи діяльності. Проте дані знання не були систематизовані, мали довільний і спрощений за формою і процедурам порядок застосування. Тому камеральне право (право, що регулювало державне господарство) і камеральна наука відображали реальний стан речей того часу і стали підґрунтям для формування нового етапу розвитку адміністративного права – поліцейського права, яке в XVII–XVIII ст. особливо швидко розвивалося у Франції, Пруссії, Голландії та Швеції.

XVIII ст. філософія права обґрунтувала принцип, згідно з яким повноваження монарха діяти на власний розсуд обмежується ідеєю загального добра, а примус передбачає охорону громадського порядку та спокою. Звідси випливає відмінність між «поліцією безпеки» та

«поліцією добробуту», що набуло згодом важливого значення. Сфери «добробуту», де заходи примусу не досягають мети, поступово виходять за межі компетенції поліції. Водночас поняття та функції поліції набули надто вузького змісту. Тож функції поліції звелися виключно до безпеки, тобто охорони громадського порядку та спокою.

Отже, на межі XVIII–XIX ст. поліцейське право переважно оперує такими поняттями, як поліція безпеки та поліція добробуту. Поліція безпеки охороняє громадський порядок у державі, життя та безпеку громадян. Діяльність поліції добробуту полягає в складній системі адміністративних заходів, спрямованих на розвиток державних та приватних господарств, а також фізичного та духовного стану населених. Предметом поліцейського права охоплювалися питання, які повинні бути предметом державного, пізніше – конституційного права, а також фінансового права та політичної економії. Але все внутрішнє управління державою, за винятком військової справи та частково фінансового управління, зводилося до поліції безпеки та поліції добробуту [2].

З розпадом «поліцейської» держави поліція починає втрачати своє значення як органу, який контролює все і всіх може притягти до відповідальності. Нові філософські та політичні теорії намагалися поставити поліцію добробуту у вузьчі рамки, зводячи діяльність поліції до охорони зовнішньої та внутрішньої безпеки. Наприкінці XIX – на початку XX ст. поширилося ставлення до поліції як організованої сили примусу в усіх галузях управління, де застосовується адміністративний примус: поліція моралі, поліція освіти, санітарна поліція тощо.

Глибокі зміни в економічному розвитку в другій половині XIX ст. розширили діяльність держави. Перехід європейських країн від аграрного до індустріального розвитку, швидкий розвиток населених пунктів, концентрація населення в містах зумовили глибокі соціальні та економічні реформи, а відтак нові завдання публічного управління, розвитку законодавства, та застосування правових норм.

Перетворення “поліцейської” держави на буржуазну правову державу завдяки ідеям Великої французької революції зумовило новий погляд на управління: воно повинно базуватися на законі та здійснюватися на основі чіткого визначення прав і обов'язків громадян щодо держави та її органів.

Адміністративне право в його класичному розумінні з'являється тоді, коли Французька революція 1789 р. протиставила всемогутності держави права людини та громадянина, тобто коли революційні перетворення замінили “підданого” на “громадянина”. Адміністративне право – це право, яке регулює діяльність державного владного органу щодо кожного громадянина, причому в такий спосіб, який пов'язує

однаковою мірою як громадянина, так і владний орган. Становлення такого розуміння адміністративного права в різних країнах припало на різні історичні періоди. У Франції це було пов'язано з революцією 1789 р. і виникненням відповідного законодавства. Для країн з абсолютистськими монархіями це були перші десятиліття XIX століття. Характерною рисою цього періоду було обмеження сваволі адміністраційним шляхом запровадження норм права, які гарантували можливість звернення громадян із законними вимогами до державних органів. Адміністративне право стало інструментом обмеження вільного розсуду адміністрації, механізмом захисту громадянина перед адміністрацією. Впровадження цієї концепції вело до розбудови правової держави, в якій право є основою громадянської свободи, а адміністрація поставлена в певні правові рамки. Тільки з переходом до сучасних форм демократичного державного устрою завершилася побудова галузі адміністративного права, яке врегульовує більш складний комплекс відносин між державою і суспільством порівняно з «поліцейською» державою.

Зазначимо, що адміністративний процес має свою структуру, складається із сукупності проваджень, під якими розуміють діяльність з вирішення певної, порівняно вузької групи однорідних справ. Науковцями сформульовані різні визначення понять «провадження» та «адміністративне провадження». Так, на думку О. Кузьменко, провадження можна визначити як якісно однорідну групу процесуально-процедурних дій із владної реалізації будь-яких відособлених матеріально-правових норм. Такі дії об'єднуються єдністю кінцевої мети, потребами професійної спеціалізації праці щодо правозастосування, міркуваннями щодо підвищення ефективності правового регулювання. На думку В. Тімашова, адміністративний процес є предметом самостійної галузі – адміністративно-процесуального права, що становить собою систему юридичних норм, якими регламентуються державно-владні, організуючі суспільні відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією адміністративно-процесуальної форми із застосуванням норм відповідних матеріальних галузей права [4].

Таким чином, адміністративне право у своїй генезі пов'язується з трьома видами публічної діяльності: камеральною, поліцейською і такою, що обмежує вільний розсуд адміністрації у її стосунках з людиною. адміністративне провадження – це вид адміністративного процесу, який об'єднує послідовно здійснювані уповноваженим суб'єктом (публічною адміністрацією) процесуальні дії щодо розгляду та вирішення індивідуальних справ.

Література:

1. Адміністративне право України: Загальна частина. Академічний курс : підручник за загальною редакцією академіка НАПрН України О. М. Бандурки. Харків : Золота миля, 2011. 584 с.
2. Поліцейське право в Університеті Святого Володимира : у 2 кн. Кн. 1. Уклад. І. С. Гриценко, В.А. Короткий ; за ред. І. С. Гриценка. Київ : Либідь, 2010. 440 с.
3. Тімашов В. О. Поняття адміністративного процесу, його ознаки, принципи, структура, класифікація. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 11. С. 137–143.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-36>

ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ В УКРАЇНІ

Міхровська М. С.

кандидат юридичних наук,

докторантка Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Протягом повномасштабної війни в Україні, що триває вже рік, електронне урядування та цифровізація стали невід’ємними супутниками щоденного життя.

Важко не погодитися з тезою про те, що ця сфера отримала значний поштовх після початку повномасштабного вторгнення – в умовах неможливості використання паперових документів та безпосередніх звернень до органів публічної адміністрації, майже весь документообіг автоматично був переведений в електронну форму. Проте, на сьогодні, ми є свідками не просто тотального «оцифровування» всіх паперових документів – електронне урядування перейшло у стадію справжньої глобальної цифрової трансформації в Україні. До прикладу, було розроблено і впроваджено велику кількість мобільних додатків, які допомагають громадянам нашої держави під час війни. Так, на базі платформи «Дія», яка була створена для надання всього масиву адміністративних послуг онлайн, наразі впроваджено елементи «Дія. Цифрова Освіта»- портал для навчання як дорослих, так і дітей в умовах війни, «Дія. Бізнес» – платформа для підприємців, в тому числі і для біженців та тимчасово переміщених осіб з України,